

मनाची संवेदनशीलता

श्रीमद् नामचैतन्य भानुदास

दि. ०१-०९-२००९

दैनिक सकाळ, मुंबई यांच्या सौजन्याने

मन असणं हे जिवंतपणाचं लक्षण आहे. मनाचा मूलभूत गुणधर्म म्हणजे संवेदनशीलता. सजिवाला भुकेच्या, पंचज्ञानेंद्रियांच्या, भाव-भावनांच्या जाणिवा असतात. या जाणिवा मनाच्या संवेदनशीलतेमुळेच होतात. काही जाणिवा हव्याशा वाटतात तर काही नकोशा. हव्याशा वाटणाऱ्या जाणिवांतून मनात आकर्षण निर्माण होतं. या आकर्षणातूनच हवं असलेलं मिळवण्याची इच्छा उत्पन्न होते. जसजशी मनाची प्रगल्भता वाढत जाते, तसतशी विविध विषयांच्या ज्ञानप्राप्तीची इच्छा वाढत जाते. सखोल ज्ञानाची लालसा उत्पन्न होते. ज्ञानप्राप्तीची इच्छा मानवाला जन्मापासूनच असते. तुम्हाला अनुभवातून योग्य-अयोग्यतेचं ज्ञान झालेलं असतं. पण रांगणाच्या, दुडुदुडु चालणाऱ्या बाळाला मात्र अनुभवूनच सारं ज्ञान घ्यायचं असतं. एखाद्या काचेच्या वस्तुचा पारदर्शकपणा किंवा अपारदर्शक काचेच्या वस्तुची चमक बाळाला आकृष्ट करते. दुरून पाहून त्याचं समाधान होत नाही, म्हणून ते ती वस्तू हातात घेतं. कारण बाळाला त्या वस्तुच्या स्पर्शाचं ज्ञान हवं असतं. ती वस्तू ते बाळ तोंडात घालण्याचा प्रयत्न करतं किंवा चाटून पाहतं. कारण त्या काचेच्या वस्तुची चव त्याला जाणून घ्यायची असते. हाताने उचलण्यासारखी काचेची वस्तू असेल तर ती वस्तू उचलून ते जोरजोराने हलवतं. त्या वस्तुतून खुळखुळ्यासारखा आवाज येतो का? हे त्याला जाणून घ्यायचं असतं. शेवटी जमिनीवर आपटून कसा आवाज येतो, याचं ज्ञान त्याला हवं असतं. काचेची वस्तू आपटली की फुटते हे त्याला कुठे माहीत असतं? बरं, सारंच ज्ञान अनुभवून पाहायचं नसतं हे तरी त्याला कुठे माहीत असतं? समजा, चुकून एखादी अतिशय गरम वस्तू जमिनीवर राहिली आणि बाळाने तिथे जावून तिला हात लावला की साराच गोंधळ. बाळाचं टाहो फोडून रडणं. तुमची पळापळ, औषधोपचार. आणि मग बाळ जरा शांत होत आलं की तुम्ही त्या गरम वस्तुकडे बोट दाखवून बाळाला शिकवता “हाऽऽऽऽ.” त्याला एवढंच कळलं की “हाऽऽऽऽ” म्हणजे चटका बसणारी वस्तू. त्या वस्तुकडे तर ते फिरकणारच नाही, पण बर्फाच्या क्यूबच्या ट्रेकडे ते जात असताना जरी तुम्ही “हाऽऽऽऽ” म्हणालात तरी ते मागे सरकेल. मात्र चुकूनही मुलांना असं फसवू नका, कारण प्रत्येक गोष्टीचं ज्ञान घेताना ते बिचकेल. आता वैज्ञानिकदृष्ट्या याचा विचार करू. त्या वस्तुचा आकार आणि स्पर्श (चटका) मेंदूत रेकॉर्ड झाला असला तरी चटक्याचा धसका मात्र मनाने घेतला हे विसरून चालणार नाही. या सदरात यापुढे मनाच्या संवेदनशीलतेविषयी अधिक समजावून घेऊ.